

INSTITUCIJAMA NA RUKE

Crtine preporuke za poštene i slobodne izbore

**Republičko
javno
tužilaštvo
(RJT)**

Nakon izbora 2020, a u susret novom izbornom ciklusu u Srbiji, Crta je revidirala svoje ranije preporuke i formulisala [20 Preporuka za poštene i slobodne izbore](#). Crtine preporuke oslanjaju se na postojeće međunarodne standarde održavanja slobodnih i poštenih izbora, i produbljuju ih u skladu sa lokalnim kontekstom.

Izborni ciklus 2020. bio je najlošiji koji je Crta do sada posmatrala. Kao ključni problemi izdvajaju se medijska neravnopravnost i nedostatak ravnomernog i objektivnog informisanja birača o izbornoj ponudi, pritisci na birače i klijentelističke prakse, kao i izražena funkcionerska kampanja u okviru višestrukih prednosti koje su vladajuće stranke uživale pre i tokom izbora.

Tome svedoči i finalni izveštaj posmatračke misije OEBS-ove Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (KDILJP/ODIHR) u kojem se među prioritetnim preporukama navodi preduzimanje mera za sprečavanje zloupotrebe službenog položaja i javnih resursa, kao i mera u cilju sprečavanja vršenja pritiska na birače. Preporuke i ocene KDILJP navedene su i u Izveštaju Evropske komisije o Srbiji za 2020. godinu, uz isticanje polarizacije u kojoj se odvija politički život u Srbiji.

Da bi izbori u Srbiji bili i suštinski, a ne samo formalno poštene i slobodni, neophodno je pristupiti unapređivanju izbornih uslova sveobuhvatno. To podrazumeva sagledavanje celokupnog izbornog procesa, detektovanje postojećih problema i razmatranje dosadašnjih preporuka relevantnih posmatračkih misija.

Crtine preporuke stoga obuhvataju pet ključnih oblasti: ravnopravnost učesnika u kampanji, ravnomernu medijsku zastupljenost, slobodu izbora i biračko pravo, zaštitu izbornih prava i rad izborne administracije. Svaka od oblasti sadrži detaljne preporuke za unapređenje izbornog procesa, kao i institucije koje su nadležne za njihovo sprovođenje. Od delovanja svake pojedinačne institucije zavisiće i domet unapređenja izbornih uslova u Srbiji.

Uloga **Republičkog javnog tužilaštva (RJT)** ogleda se pre svega u osiguravanju slobode izbora i biračkog prava.

U okviru Crtinih preporuka za poštene i slobodne izbore, sa delokrugom rada RJT povezana je preporuka broj 10.

Tabela: Preporuke upućene Republičkom javnom tužilaštvu

Oblast	Preporuka	Broj	Stavke
Slobodni izbori: sloboda izbora i biračko pravo	Obezbediti aktivniju ulogu javnog tužilaštva u izbornom procesu	10	10a, 10b

SLOBODNI IZBORI: SLOBODA IZBORA I BIRAČKO PRAVO

Po Ustavu Republike Srbije, izbori su slobodni a glasanje tajno (Član 52). Kopenhagenski dokument obavezuje države da organizuju slobodne izbore koji se održavaju tajnim glasanjem ili putem ekvivalentnog postupka slobodnog glasanja, pod uslovima koji u praksi osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja birača u izboru svojih predstavnika (KD 5.1). Izorno pravo je opšte i jednako, svaki punoletan, poslovno sposoban državljanin Republike Srbije ima pravo da bira i da bude biran (Član 52. Ustava). I Kopenhagenski dokument predviđa univerzalno i jednako pravo glasa, garantovano odraslim građanima (KD 7.3), a zakoni i delovanje javnih vlasti moraju omogućiti biračima da glasaju bez straha od odmazde (7.7). Stoga bi trebalo da se spreče pritisci na birače i osigura se njihova sloboda izbora, a da bi to bilo moguće, potrebna je i aktivnija uloga javnog tužilaštva u izbornom procesu, svim kategorijama trebalo bi da se osigura jednako biračko pravo, a birački spisak mora biti ažuran i verifikovan.

Preporuka #10

OBEZBEDITI AKTIVNIJU ULOGU JAVNOG TUŽILAŠTVA U IZBORNOM PROCESU

Država mora obezbediti slobodu birača da izraze želje i mora voditi borbu protiv izborne krađe (VK I.3.2), odnosno mora kazniti svaku vrstu izborne krađe (I.3.2.xv). Da bi se ovi standardi ispunili, potrebno je:

10a. Uvesti praksu donošenja opšteg obaveznog uputstva Republičkog javnog tužioca za izbore

Potrebna je aktivnija uloga javnog tužilaštva u nadzoru nad sprovođenjem izbora i zaštiti izbornih prava. Republički javni tužilac bi mogao izdati u pismenoj formi opšte obavezno uputstvo za postupanje svih javnih tužilaca radi postizanja zakonitosti, delotvornosti i jednoobraznosti u postupanju u krivičnim postupcima koji se odnose na krivična dela protiv izbornih prava iz glave XV Krivičnog zakonika.

Ovim opštim obaveznim uputstvom Republičkog javnog tužioca bilo bi potrebno a) uvesti obavezu za nadležna tužilaštva postupaju hitno, i da o prigovorima protiv rešenja o odbačaju krivične prijave, koje može podneti svaki birač, odlučuje zamenik Republičkog javnog tužioca, zatim da se b) unutrašnjim uređenjem odrede tužioci sa najviše profesionalnog iskustva i

ličnog i profesionalnog integriteta koji će postupati u ovim predmetima, uvesti optimalan rad po dežurstvima, kao i formiranje nezavisnih grupa u postojećim posebnim odeljenjima viših javnih tužilaštava za suzbijanje korupcije, za otkrivanje i gonjenje krivičnih dela protiv izbornih prava u koje bi bili imenovani članovi iz svih organa koji učestvuju u sprovođenju i nadzoru izbora, i c) obezbediti veću transparentnost rada, kroz obavezu blagovremenog i potpunog obaveštavanja javnosti o postupcima, kroz održavanje redovnih i vanrednih konferencija za medije u toku izborne kampanje, obaveštavanje o svakom pokušaju uticaja na rad javnog tužilaštva, i objavljivanje izvoda iz odluka na sajtu nadležnog tužilaštva.

10b. Unaprediti koordinaciju između nadležnih institucija u nadzoru nad sprovođenjem izbora

Nadležne institucije trebalo bi da deluju koordinisano, da proaktivno deluju, i pravovremeno i potpuno obaveštavaju javnost o pokrenutim postupcima i preduzetim radnjama. Postojeći zakonski okvir predviđa mogućnost zaključenja Memoranduma o saradnji između Republičkog javnog tužilaštva, Ministarstva unutrašnjih poslova, Republičke izborne komisije, Pokrajinske izborne komisije, MDULS, Agencije za sprečavanje korupcije, sudova opšte i posebne nadležnosti, i drugih organa, kojim bi se predvidelo formiranje Koordinacionog tela za nadzor nad sprovođenjem izbora. Memorandom bi bili propisani posebni protokoli o saradnji između ovih organa u vreme izborne kampanje, a posebno na dan održavanja izbora, kojima bi se predvideli kraći rokovi za postupanje i dostavljanje potrebnih obaveštenja i podataka javnom tužilaštvu, redovni sastanci i efikasna i pravovremena razmena informacija između organa potpisnika. Na osnovu memoranduma osnovalo bi se Koordinaciono telo na čijem bi čelu bio zamenik Republičkog javnog tužioca, a članovi bi bili predstavnici svih navedenih organa.

Tužilac koji bi se nalazio na čelu Koordinacionog tela bi koordinirao svoje aktivnosti sa institucijama potpisnicama Memoranduma o saradnji, obaveštavao javnost o broju prijavi i preduzetim radnjama nadležnih državnih organa na redovnim i vanrednim konferencijama za medije.

OEBS/ODIHR 2020, 4: Vlasti bi trebalo da preduzmu mere u cilju sprečavanja vršenja pritiska na birače, uključujući one zaposlene u državnim institucijama i preduzećima povezanim sa državom. Slučajevi navodne prisile moraju se temeljito istražiti a odgovorne osobe snositi posledice. (2017:15, 2014:3, 2012:14)

OEBS/ODIHR 2020, 21: Zakon treba da propiše stepenovani sistem sankcija prema principu proporcionalnosti s efektom odvratanja od ponavljanja sankcionisane radnje, a nepravilnosti treba sankcionisati.

Preporuke OEBS/ODIHR koje se odnose na ovu oblast